

Випромінення співучасті

Олександр Саква

Валерій Фіалко (1950–2023) – театрознавець, педагог. Доктор мистецтвознавства, завідувач кафедри театрознавства Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого (2004-2023), заслужений діяч мистецтв України. Захистив кандидатську дисертацію на тему «Взаємодія режисури і сценографії в сучасному українському театрі», докторську – «Трансформація образної лексики драматичного театру України другої половини ХХ століття». Автор монографій: «Режисура и сценография: пути взаимодействия» (Київ, Мистецтво, 1989, 150 с.), «Театр України другої половини ХХ століття: образна лексика» (Київ, Видавничий дім «Антиквар», 2016). Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня (2011), лауреат премії Національної спілки театральних діячів України в галузі театрознавства і театральної критики (1989, 2020). Викладав дисципліни: «Семінар з театральної критики», «Історія зарубіжного театру», «Методика викладання фахових дисциплін у ВНЗ» та інші. Був продюсером та автором сценарію документального фільму «Данило Лідер» (1989, «Артистична вітальня»), сценаристом телесеріалу «Останній аксель» (2022, спільне виробство MEGOGO та «SPACE Production»), «Річкова поліція» «SPACE Production» та ін. З 2018 – головний редактор кінотелекомпанії «SPACE Production».

Смерть гідної, красивої людини б'є раптовістю й незворотністю, та найпідліший її підступ – миттєве *знецінення Буття*: як не живи, ким не будь – кінець один... Пам'ять раз-по-раз лине до того, хто пішов – в тузі за сенсом й одухотворенням світу, і це остання послуга *спочилого* тим, хто лишився на пероні життя. Згадуючи його, ми відновлюємо вкрадену рівновагу й смерть втрачає свою гнітючу силу. Кістлява в змозі обірвати життя, та не владна над прожитим...

Не стало Валерія Олексійовича Фіалка – педагога, театрознавця, професора, доктора мистецтвознавства, заслуженого діяча мистецтв України. Осердям його зацікавлень в науці була сценографія, а його улюблений Даниель Лідер наполягав: у творчості необхідне «бодай найменше самозречення – егоїст до серця іншого не проб'ється нізащо. Треба жити *категоріями радості* – тоді з появою загрози Храму й Красі виникає неспокій». Хто знав Валерія Фіалка, не піддавав сумніву його людську надійність. Він був усім тим, що в сукупності зветься Життям, і боровся за нього ревно.

День його поховання оприлюднив чимало фактів, що не були загальновідомими. Так його старший колега розповів, як його родину вразило лихо – важко захворіла внучка, терміново була потрібна кров, ні в кого з близьким не було відповідної, та його, змарнілого від горя, побачив в інститутському коридорі Валерій Олексійович – й віддав дівчинці свою кров, чим, вважає дідусь, врятував їй життя. Загалом же тих, кому Валерій поміг, злічити несила.

А знаний митець нагадав бандитські 1990-ті. Він з Валерієм і ще однією дамою вели перемовини за вечерею в ресторані, і хтось із компанії за сусіднім столиком – кримінального стибу, кинув образливу репліку на адресу дами. Валерій запропонував жлобу

Валерій Фіалко

вийти до вестибюля. Що він йому казав – невідомо, але той повернувся і вибачився (!) перед жінкою. Ви це собі уявляєте? Наступний спомин з тих же років. Після зйомок фільму «Співачка Жозефіна й мишачий народ» Сергія Маслобойщикова мале підприємство Валерія Олексійовича взяло на себе зобов'язання по оновленню, а, почасти, й реставрації інтер'єрів Чернівецького театру ім. О. Кобилянської. Виникла потреба у фарбі, що давно зникла з продажу. Загубилися й майстри, що знали її рецептуру й технологію виготовлення. Фіалко їх розшукав, зібрав і, по суті, зберіг це виробництво – цех після його замовлення запрацював знову. А була це притлумлена *англійська червона* з глибоким темно-вишневим відтінком – рідкісна й на диво шляхетна фарба. Він умів надавати життю колір і смак, бо любив його в усіх проявах.

Звучали й бентежні зізнання. Дружина Валерія Олексійовича, Ольга Юріївна Гуєвська згадала – зовсім недавно Валерій, без жалю визнавши, що так і не опанував керування автівкою, з несподіваним наголосом сказав їй: «Я встиг зробити все». І ще потім двічі повторив в задумі: «Я встиг зробити все». Кінець людського життя володіє ключем естетичного завершення Долі. Опрозорюється земне призначення спочилого, неістотне відходить, лишаючи найкоштовніше з того, що мав в своїй особі небіжчик. Зосереджуся на тому, що виявляло найцінніші перли його душі – на педагогіці.

На курсах, які набирив Валерій, не траплялися «пустопорожні» студенти – йому було дано розпізнавати здібних, і він дбайливо розвивав їхні кращі риси. Не всі потім робили фахову кар'єру, та ген театру, закладений у них, давався визнаки неодмінно. Знаю вихованку Валерія Олексійовича, що вийшла заміж за настоятеля храму, народила священнику діток, але й по-сьогодні пише п'єси – це її духовна посвята.

У Михайлівський собор на відспівування Валерія ми йшли з його колишніми студентками – Ладою Лузіною й Іриною Опілат. Ірина казала: «Я не стала театральним критиком, проте кожного разу, коли виникали складні ситуації, мені ставало в нагоді саме те, чому вчив нас Валерій Олексійович. Він дав нам найнеобхідніше – те, чого, здається, й навчити не можна».

Лада Лузіна в романі, присвяченому Валерію Фіалку, кружляє навколо думки наставника про те, що театр і життя підлягають одним і тим самим законам. Й цитує Ануя: «Смерть ніколи не чинить нам болі. Змучує – життя». А вийшовши з храму після відспівування Вчителя, Лада невтішно і довго плакала.

В інститут, бачте, майбутні театрознавці приходять з вірою, що ця наука почнеться з них. Надалі, усвідомивши безмір професії,

губляться. Тут їх і рятує любов наставника – якщо вона є. (Уявлення, що любов до своїх вихованців – умова фахової придатності педагога, хибне. Цим даром, насправді, володіють одиниці). Валерій Фіалко повертав своїм студентам душевне опертя, бо ставився до кожного з них, як до власної дитини. А любов зцілює. Григорій Тютюнник, у смутку щодо сумної долі тих, кого не відкрили, писав, що для того, аби їм вирости, треба «щоб вони почалися з серця доброго, люблячого, самовідданого». І підсумовував: «Немає загадки таланту. Є вічна загадка Любові».

Валерій Олексійович Фіалко належав до тих зворушливих людей, без яких світ втрачає децицію своєї щедрості. Дяка Всевишньому – він сповна поділився з нами скарбами його палкого, людського серця, що в чуйності ставало невичерпним.

Ігор Кобрин залишив вагомий спадок

11 грудня 2023 року помер Ігор Кобрин (1951 – 2023), один із найпродуктивніших українських документалістів. Особливість його діяльності в тому, що заснована ним ще на початку 1990-х студія «Телекон» розгорнулася на повну силу вже в часи Незалежності, тоді, коли документальне кіно в нас ледве жевріло, а держава його фінансово майже не підтримувала.

Ігор Кобрин поєднував різні таланти – був сценаристом, режисером і продюсером. Він належав до категорії сценаристів-дослідників (мав дві вищі освіти – Львівський університет і КДІТМ ім. І. Карпенка-Карого), невтомно шукаючи і знаходячи маловідомі сюжети з історії України, переважно ХХ століття. Як режисер він знайшов вдалу форму – динамічне розгортання сюжету, що спирався переважно на архівні документи, завдяки чому його фільми-дослідження були переконливими, мали інтелектуальне наповнення і викликали довіру. Вміло застосовував музичний супровід. Особливо вдалий – і за масштабом і за втіленням – серіал «Собор на крові» (10 серій) про боротьбу українців упродовж ХХ століття за незалежну державу.

Як продюсер він зумів налагодити виробництво фільмів всупереч обставинам. Як це йому це вдалося? Ще в кінці 1980-х Кобрин став сценаристом та продюсером документальної кінотрилогії «Чорнобиль: Два кольори часу» (кінематографістів, які над ним працювали, удостоїли Національної премії ім. Т. Шевченка). Знімали стрічку під час Чорнобильської катастрофи. Кадри філь-

му мали неабияку документальну цінність і тому ними зацікавилися як вітчизняні, так і зарубіжні телеканали аби купити права на показ. Отримані кошти він вкладав у реалізацію наступних задумів, таким чином робота не зупинялася. Один за одним виходили фільми «Не хочу згадувати», «Слід кривавий стелиться», «Апельсинова долька», «Заручники свободи». 2008 року йому присвоїли звання заслуженого діяча мистецтв України – саме тоді, до 75-річчя Голодомору він випустив фільм «Хлібна гільйотина». Ігор Кобрин здобув і визнання колег по цеху – в 2007 і 2013 роках став лауреатом Національної премії «Телетріумф». Останніми стали його короткі серіали «1941. Заборонена правда» (2013) і «1945» (1920), показані на телеканалі «Україна 24». Як зазначається у Вікіпедії про першу з них, «Документальна стрічка спирається в своїй основі на гіпотезу Віктора Суворова (Володимира Різуна) про те, що радянське керівництво на чолі з Й. Сталіним готувалося до наступальної війни з Третім рейхом. Впродовж 5 серій автори фільму детально розкривають з точки зору даної теорії довоєнні події, які стали каталізатором початку Другої світової та німецько-радянської війни, а також висвітлюють катастрофу Радянського союзу у 1941 році, особливо в перші дні війни з Німеччиною. Редактор цього телеканалу Юрій Сугак високо оцінив обидва фільми: «Стрічки Ігоря Кобрини розповідають про історичний поворот світу та про те, як він вплинув на український народ. Це чесний, хоча і жорсткий погляд на період Другої світової війни. На час, що забрав мільйони життів. Ми вважаємо, що важливо показати глядачам новий ракурс глобальних історичних процесів».

Ці серіали викликали інтерес у широкого глядача і навіть дискусії, що в Україні рідко трапляється. Ігор Кобрин був невтомним трудивником і зробив значний внесок в українську документалістику.

Параджанов як художник: культура образу колажів і фільмів пізнього періоду (Закінчення)

Серед цього доробку впадає в око захоплення автора класичним європейським мистецтвом, особливо часто він застосовує репліки у бік Відродження, аранжує полотна Боттічеллі, Да Вінчі та ін. Окрему лінію складають автопортрети, у т. ч. постановочні фотопортрети-колажі в інтер'єрі. Здебільшого колажі та асамбляж Параджанова – це поліфонічні композиції, у яких обличчя, постать героя слугують тільки приводом для розростання фантазійного простору довкола та подекуди розчиняються у ньому. Предмет, що перебуває на рівні з героєм. Іноді Сергій Параджанов доходить у своїх рукотворних композиціях до хаосу – розщеплює форму на міриади фрагментів. Таким чином він пройшов до логічної межі в окресленому ним напрямі творчого пошуку. Цю стадію переживає загалом усе сучасне мистецтво нині, й це веде свій родовід від імпресіонізму, який уперше посягнув на форму, а наступні мистецькі течії ХХ ст. розвинули цей посыл і перевтілювалися в епоху постмодернізму, яка залишається актуальною на початку ХХІ ст. Сергій Параджанов є яскравим виразником – класиком цієї епохи.